

The border between war and peace in Achaemenid political idea

Mahsa Veisi¹

¹ Assistant Professor, Department of History of Iran, Institute for humanities and cultural studies, Tehran, Iran, Email: m.veisi@ihcs.ac.ir.

ARTICLE INFO

Article type:
Research Article

Article History:
Received
December 21, 2023
Accepted
February 23, 2024

10.2234/z.a.r.2025.205
1816.1020

Citation: Veisi, M.,
(2025). "The border
between war and
peace in
Achaemenid
political idea",
*Zagros
Archaeological
Research*, 1(1): 69-
86. doi:
10.2234/z.a.r.2025.205
1816.1020

ABSTRACT

The Achaemenids (330-550 BC) controlled a vast territory consisting of subordinate nations with their own religion, culture, art, and administrative structure. They realized that they could not control such a vast territory with military force, so they emphasized two-way interaction between the king and the subordinate nations to govern their various regions. The king guaranteed peace and tranquility in these lands in return for loyalty to him. However, during the Achaemenid period, some nations sometimes rebelled and were faced with repression by the central government. This research seeks to answer the question of how and under what conditions the Pax Persica was violated? The present article collects data through library studies and presents the results through historical descriptive analysis. The result indicates that the rebellion of the vassal lands meant disrupting the divine order, and in these cases the Achaemenid kings were forced to violate the Pax Persica. The laws were quite clear and the Achaemenid kings clearly stated their position on this matter in royal inscriptions. So, as long as that land did not commit any act contrary to peace and loyalty to the King, it would coexist peacefully with the center of the empire and benefit from all laws of tolerance in various administrative, cultural, religious, etc. fields, and could even maintain its independence and internal autonomy. But if he acted contrary to maintaining peace and loyalty to the king, then he would be faced with the other side of the coin of tolerance, that is, punishment.

Keywords: Achaemenids, Pax Persica, rebellion, subordinate nations.

Introduction

The Achaemenids (330-550 BC), who ruled for more than two hundred years, controlled a vast area that stretched from India in the east, to the Persian Gulf in the south, to Egypt in the west, and to the Black Sea in the north. The most striking issue in this vast area is the presence of diverse cultural groups, which leads to the question of how the Persians managed to remain dominant over a set of culturally diverse and dispersed lands and societies for more than two hundred years. With the beginning of the Achaemenid Empire, special political connections were established between the peoples of the conquered lands and the Persians. By adopting a policy of tolerance, they brought all their dependent lands together into a single territory, and they actually based their policy of legitimizing their government on tolerance and peaceful coexistence. The Persians were able to govern their land by setting aside ethnic and religious prejudices and respecting the beliefs, ideas, culture, and identity of other nations. It is important to note that the establishment of this idea during the Achaemenid period did not mean that there was no conflict or rebellion throughout the empire. Some tribes rebelled repeatedly during the two hundred years of the empire, and their rebellions were suppressed. The necessity of conducting this research is that the violent suppression of internal rebellions of subordinate nations during this period is often considered a sign of contradiction with tolerance, or the Persian peace. However, it should be kept in mind that this violation was carried out under the conditions that will be discussed in this article.

Discussion

Pax Persica or Pax Achaemenica are common terms used to explain the Achaemenid peace idea and mean Persian Peace or Achaemenid Peace. The Achaemenid kings, from the time of Cyrus, used an ideology based on tolerance to govern their culturally diverse territory, which emphasized the inclusion of the people of the subordinate nations in the imperial organization as part of a whole in support of the king and in return for this support, the Shah guaranteed stability and peace for these people. Their chosen strategy to achieve this was to respect the culture, religion, and language of the subordinate nations. This idea was a mutually beneficial deal; the local elites agreed to accept and support the Achaemenid kings as their kings, but to serve them according to their own traditions and values; in return, the Great Shah pledged to recognize the privileges of the local elites and not to interfere with the traditions of their countries. The guarantee of the implementation of this idea in the subordinate nations was conditional on their loyalty and support for the Persian king, and if they violated it, they would face a sometimes-military reaction from the court. However, the components of the Persian peace were such that the identity of the tribes was primarily preserved, and since the Persians did not seek to impose their culture, language, and religion on the subordinate nations, they had established a kind of respectful relationship, and as a result, they did not rise up against the Persians to restore their dignity. The Pax Persica was a double-edged sword, meaning that the Persian kings treated their subjects and neighbors with a policy of punishment and encouragement, or punishment and reward. They applied a simple and straightforward standard to their subjects: the loyal were rewarded, those who were not loyal were severely punished.

Conclusion

The foundation of the entire idea that is called the Persian Peace is found in this sentence from the Bisotun inscription of Darius, which says, "I acted in accordance with truth and justice, neither harming the weak nor the powerful. I treated well those who accompanied the royal family, and severely punished those who caused harm." This sentence and similar sentences in various inscriptions emphasize the duality of Persian peace thinking; that is, those who

were loyal were rewarded, and those who were not loyal were severely punished. The idea of peace was valid as long as they were loyal to the king and his orders, in which case everything would go well and peacefully. Otherwise, if they did not accept the king's demands or accepted them late, military confrontations would replace political negotiations. Depending on the extent of the rebellion, the Persian kings dealt with the citizens in different ways when they saw them violating the rules of loyalty to the king. For the first time, they only engaged in repression and after it was suppressed, they adopted the same peaceful behavior, but the rebellion continued or occurred repeatedly, which could have led to the Shah violating the components of the Persian peace. In these explanations, one can see the boundary between the Persian peace and its violation. The laws were quite clear and the Achaemenid kings clearly stated their position on this matter in their royal inscriptions. So, as long as that land did not commit any act contrary to peace and loyalty to the king, it lived in peaceful coexistence with the center of the empire and benefited from all the laws of tolerance in various administrative, cultural, religious, etc. fields, and could even maintain its internal independence and autonomy. However, if it committed any act contrary to maintaining peace and loyalty to the king, then it would face the other side of the coin of tolerance, that is, punishment. According to the belief in divine order or *Ashe*, disobeying royal orders meant moving away from the truth, which disrupted the cosmic order. Therefore, those who moved away from *Ashe* and approached falsehood deserved to be suppressed, and the suppression of rebellions was carried out due to disloyalty and moving away from the truth.

References

- Brosius, M. 2012. Persian Diplomacy Between “Pax Persica” and “Zero- Tolerance, in: J. Milker (ed.), *Maintaining Peace and Interstate Stability in Archaic and Classical Greece*, Germany: verlagAntike, pp 150-163.
- Brosius.M. 2010. Pax Persica and peoples of the Black sea Region: Extent and Limits of Achaemenid Imperial Ideology. In J. Neiling and E. Rehm (eds), *Achaemenid Impact in The Black Sea Communication of Powers (Aarhus)*, 29-40.
- Herzfeld, E. 1935. *Archaeological history of Iran*, British Academy.
- Lincoln, B. 2007. *Religion, Empire, and Torture. The Case of Achaemenian Persia, with a Postscript on AbuCharib*. Chicago.
- Rung, E. V. 2023. Achaemenid Peace: A Historiographical Construct and Achaemenid Imperial Ideology. *ISTORIYA*, 14(2 (124)).
- Rung, E. V. 2024. War and ideology in Achaemenid Persia. In: *Brill's companion to war in the Ancient Iranian Empire*. Edited by Hyland, J and Rezakhani, Kh., Brill.
- Tuplin, Ch. 2017. War and peace in Achaemenid imperial ideology. *Electrum*, 24, pp 31-54.
- Wiesehöfer, J. 2009. ‘The Achaemenid Empire’, in *The Dynamics of Ancient Empires*. eds. I Morris and W Scheidel; Oxford: Oxford University Press, 66-98.
- Wiesehöfer, J. 2006. *Das frühe Persien. Geschichte eines antiken Weltreichs. (Dritte Auflage)*. München: Verlag C.H. Beck.
- Wöhrle, J. 2023. Rejecting the pax persica: The Political Vision of the Book of Zechariah. In *Political Theologies in the Hebrew Bible* (pp. 55-73). Brill Schöningh.

مرز میان جنگ و صلح در اندیشه سیاسی هخامنشیان

مهسا ویسی^۱

استادیار پژوهشکده تاریخ ایران، پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی، تهران، ایران؛ رایانامه: m.veisi@ihcs.ac.ir

اطلاعات مقاله

دریافت مقاله:

۱۴۰۲/۱۰/۰۱

پذیرش نهایی:

۱۴۰۲/۱۲/۰۵

چکیده

هخامنشیان (۳۳۰-۵۵۰ ق.م) سرزمین پهناوری را در انقیاد داشتند که متشکل از ملل تابعه‌ای با آیین، فرهنگ و هنر و ساختار اداری مختص به خود بود. آنها دریافته بودند که با نیروی نظامی نمی‌توانند چنین گستره وسیعی را با خود همراه سازند بنابراین برای اداره مناطق مختلف خود بر تعاملی دو طرفه میان شاه و ملل تابعه تأکید می‌کردند. شاه صلح و آرامش را در قبال وفاداری به خود در این سرزمین‌ها تضمین می‌کرد. با این وجود در طول دوره هخامنشی گاهی نیز برخی از ملل شورش می‌کردند و در قبال آن با سرکوب از سوی حکومت مرکزی مواجه می‌شدند. هدف از این پژوهش بررسی ارتباط میان ایده صلح پارسی (یا همان مدارا و هم‌زیستی مسالمت‌آمیز) و سرکوبی شورش‌های ملل تابعه هخامنشی است. این پژوهش به دنبال پاسخ‌گویی به این پرسش است که صلح پارسی چگونه و تحت چه شرایطی به مخاطره می‌افتاد؟ مقاله حاضر گردآوری داده‌ها را از طریق مطالعات کتابخانه‌ای به سرانجام رسانده و نتایج را از طریق تحلیل توصیف تاریخی ارائه می‌کند. نتیجه حاکی از آن است که شورش سرزمین‌های تابعه به معنای بر هم زدن اشته یا نظم الهی بود و در این موارد شاهان هخامنشی مجبور به نقض صلح پارسی بودند. قوانین کاملاً مشخص بوده و شاهان هخامنشی به صراحت موضع خود را در کتیبه‌های شاهی در این مورد اعلام کرده‌اند. پس تا زمانی که آن سرزمین عملی مغایر با صلح و وفاداری به شاه انجام نمی‌داد در هم‌زیستی مسالمت با مرکز امپراتوری به سر می‌برد و از تمامی قوانین تساهل در زمینه‌های گوناگون اداری، فرهنگی، دینی و ... بهره می‌برد و حتی می‌توانست استقلال و خودمختاری داخلی خود را حفظ کند؛ اما اگر منافعی حفظ صلح و وفاداری به شاه عملی انجام می‌داد در آن صورت با آن روی سکه مدارا، یعنی مجازات مواجه می‌شد.

کلید واژگان: هخامنشیان، صلح پارسی، شورش، ملل تابعه.

ارجاع به مقاله: ویسی، مهسا، (۱۴۰۳)، «مرز میان جنگ و صلح در اندیشه سیاسی هخامنشیان»، پژوهش‌های باستان‌شناسی زاگرس، (۱۱)، ۶۹-۸۶.

مقدمه

هخامنشیان (۳۳۰-۵۵۰ ق.م) که به مدت بیش از دوپست سال توانستند حکومت کنند، گستره بسیار پهناوری را تحت اختیار درآوردند که از شرق به هند، از جنوب به خلیج فارس، از غرب به مصر و از شمال به دریای سیاه محدود بود. چشم‌گیرترین مسئله نیز در این گستره پهناور حضور اقوام گوناگون فرهنگی است که منجر به طرح این مسئله می‌شود که چگونه قوم پارس موفق شد بیش از دوپست سال بر مجموعه‌ای از سرزمین‌ها و جوامع پراکنده و ناهمگن از لحاظ فرهنگی مسلط بماند. پهنه وسیعی که علی‌رغم شورش‌های داخلی که گاهی اتفاق می‌افتاد، تلاش‌های استقلال‌طلبانه و برخی درگیری‌ها بر سر جانشینی و مسائلی از این قبیل دوام آورد. بنابراین اینکه هخامنشیان چگونه توانستند با وجود این شورش‌ها، سرزمین خود را حفظ کنند جای بررسی دارد.

با آغاز شاهنشاهی هخامنشی ارتباطات سیاسی خاصی میان اقوام سرزمین‌های فتح شده و پارسیان به‌وجود آمد. آنها با پیش گرفتن شیوه مدارا، تمامی سرزمین‌های تابعه خود را در یک قلمرو واحد گرد آوردند و آنان در واقع سیاست مشروعیت‌بخشی به حکومت خود را بر مبنای مدارا و همزیستی مسالمت‌آمیز بنا کردند. پارسیان از نظر فرهنگی به دنبال وحدت‌بخشی به ملل خود نبودند؛ آنها می‌کوشیدند تصویر جامعی از سلطنت خود به ملل و اقوام زیر دست خود ارائه دهند که از جنبه‌های گوناگون مشروع باشند. نه در تلاش انتشار زبان خود بودند و نه مذهب‌شان و به کیش‌های محلی و مختلف نیز احترام می‌گذاشتند و هر یک از اقوام به زبان خود تکلم می‌کردند^۱. البته باید در نظر داشت که آنها با جنگ و لشگرکشی به سرزمین‌ها وارد می‌شدند و فتوحات می‌کردند. در کتیبه‌های شاهی بارها به اسامی سرزمین‌های تابعه امپراتوری اشاره شده که حاکی از آن است که پارسیان توانستند ملت‌هایی با قومیت‌های گوناگون را در یک واحد سیاسی متحد و با قوانین خاص اداره کنند^۲. آنها توانستند با اتخاذ این راهبردها و برقراری این اندیشه فضای جدیدی در بین ملل تابعه ایجاد کنند و با کنار گذاشتن تعصبات قومی و مذهبی و با احترام به باورها و عقاید و فرهنگ و هویت دیگر ملل، سرزمین خود را اداره کنند. ذکر این نکته بسیار ضروری است که برقراری این اندیشه در دوره هخامنشی به معنای عدم درگیری و شورش در گستره این امپراتوری نیست. برخی از اقوام به دفعات در طول دوره دوپست ساله این شاهنشاهی به شورش برخاستند و شورش آنها سرکوب می‌شد. هدف از این پژوهش بررسی ارتباط میان ایده صلح پارسی (یا همان مدارا) و سرکوبی شورش‌های ملل تابعه هخامنشی است. ضرورت انجام این تحقیق از آن نظر است که فرونشاندن قهرآمیز شورش‌های داخلی ملل تابعه در این دوره اغلب نشانی متناقض با مدارا یا همان صلح پارسی دانسته می‌شود. اما باید در نظر داشت که این نقض تحت شرایطی انجام می‌شده است که در این مقاله بدان پرداخته می‌شود.

پرسش‌های پژوهش: این پژوهش به دنبال پاسخگویی به این پرسش است که صلح پارسی چگونه و تحت چه شرایطی به مخاطره می‌افتاد؟
روش پژوهش: مقاله حاضر گردآوری داده‌ها را از طریق مطالعات کتابخانه‌ای به سرانجام رسانده و نتایج را از طریق تحلیل توصیف تاریخی ارائه می‌کند.

پیشینه پژوهش

تاکنون در مورد تاریخ دوره هخامنشی پژوهش‌های بسیاری چه در داخل و چه در خارج از ایران انجام شده است که از زوایای گوناگون به بررسی این تاریخ پرداخته‌اند. اما اختصاصاً در مورد صلح پارسی (Pax Persica) می‌توان به مقاله‌ای از ماریا بروسیوس با عنوان صلح پارسی و مردم منطقه دریای سیاه: حد و حدود ایدئولوژی امپراتوری هخامنشی^۴ (2010) اشاره کرد که ساختارهای تئوری این ایدئولوژی را بررسی کرده و در مقاله دیگری با عنوان دیپلماسی

پارسیان میان صلح پارسی و استراتژی تحمل صفر^۵ (2012) به بررسی چگونگی برقراری تعادل میان سیاست‌های صلح و جنگ در منطقه ایونیا در دوره هخامنشی پرداخته است. از دیگر تحقیقات در این باره، مقاله‌ای است نوشته کریستوفر توپلین با عنوان جنگ و صلح در ایدئولوژی ساطنتی هخامنشیان^۶ (2017) که نتیجه می‌گیرد که هم جنگ و هم صلح در ایدئولوژی پارسیان وجود داشته و جایی را که با جنگ فتح می‌کردند با صلح نگه می‌داشتند. از دیگر تحقیقات مقاله‌ای تحت عنوان رد پکس پرسیکا: دیدگاه سیاسی کتاب زکریا^۷ (2023) از یاکوب وورل^۸ است که به صلح و ثبات تحمیلی پارسیان اشاره دارد به‌ویژه در چارچوب کتاب مقدس عبری که در آن کتاب زکریا به شدت از حکومت پارسی انتقاد می‌کند و صلحی متفاوت که توسط خدا پیش بینی شده را در نظر دارد. علت این انتقاد هم این است که یهودیان تحت حاکمیت پارس‌ها احساس می‌کردند که در حاشیه قرار گرفته‌اند و استقلال کامل ندارند. از دیگر مقالات در این باره صلح هخامنشی: ساخت تاریخی و ایدئولوژی شاهنشاهی هخامنشی^۹ (2023) نوشته ادوارد رونگ^{۱۰} است که روابط پارسیان را به‌عنوان فاتح با ملل فتح شده مورد بررسی قرار داده و ساختار صلح پارسی را در دوره کوروش و داریوش تحلیل می‌کند و معتقد است داریوش صلح را نتیجه حفظ ثبات سیاسی در امپراتوری هخامنشی می‌دانست. رونگ در مقاله دیگری تحت عنوان جنگ و ایدئولوژی در ایران هخامنشی^{۱۱} (2024) با بررسی کتیبه‌های شاهان پارسی نتیجه می‌گیرد که اندیشه حفظ ثبات در ایدئولوژی هخامنشی بیش از فتح نمود پیدا کرده است.

در هیچ یک از پژوهش‌های انجام شده به موضوع مورد بحث این پژوهش یعنی ارتباط میان ایده صلح پارسی (یا همان مدارا و هم‌زیستی مسالمت‌آمیز) و سرکوبی شورش‌های ملل تابعه هخامنشی پرداخته نشده است و از این نظر این پژوهش دارای نوآوری است.

ساختار اداری هخامنشیان

در جغرافیای اداری شاهنشاهی هخامنشی دو نوع ساختار وجود داشت: یکی نواحی مالیاتی و دیگری نواحی که در آن‌ها حکومت خودمختار محلی برقرار بود و گاهی هریک از نواحی مالیاتی از چند ناحیه حکومتی تشکیل می‌شد (توین بی، ۱۳۷۹: ۱۴) و هر شهری به چندین شهری فرعی تقسیم می‌شد. برای نمونه شهری سوریه عبارت بود از حکمرانی‌های آشور، فنیقیه، سامرا، یهودا و قبرس که احتمالاً اینان نیز با شاه ارتباط مستقیم داشتند اما می‌بایست با شهرب مافوق خود نیز ارتباط مسالمت‌آمیزی می‌داشتند (هینتس، ۱۳۹۶: ۳۰۶).

روش اداره شهری‌ها در دوران کوروش و کمبوجیه با دوران داریوش متفاوت بود. سازمان امپراتوری در دوران کوروش بزرگ ساختاری داشت که به آنها اشاره می‌شود: تشکیل یک امپراتوری، اعطای ساختار یک قلمرو واحد با یک سرنوشت مشترک به مجموعه کشورها و افراد تابعه پارس، اجازه دادن به هر ملت و قوم که شخصیت و هویت خود را حفظ کند، القای خواست و میل به اطاعت از شاه بزرگ به همگان، اجبار به پرداخت خراج، تشکیل سپاه از سربازان مناطق امپراتوری، دفاع از ساختار دولتی هخامنشی در مقابل هرگونه حمله خارجی یا شورش داخلی و سرانجام سپردن قدرت محلی به افراد مطمئن و بهره‌برداری از اعتماد آنها. به غیر از دو منطقه استراتژیکی (هیرکانی و پارت و منطقه سوریه، فنیقیه و بابل) که کوروش به دلایل امنیتی آنها را به عموی خود و پسرش کمبوجیه سپرد، باقی شاهانی که اقتدار او را پذیرفته بودند را در سمت‌های خود حفظ کرد (ایسرائل، ۱۳۸۲: ۲۴۰). کوروش از حامیان قلمرو توقع داشت که صلح و آرامش را حفظ کنند، سرباز بفرستند و به‌طور منظم به پاسارگاد خراج بپردازند. کوروش یک نظام ارتباطی در سراسر امپراتوری برقرار کرده بود که به برکت این شبکه ارتباطی اقوامی که تابعه هخامنشیان بودند به یکدیگر وابسته شدند. جدایی‌طلبی به معنای سقوط در هرج و مرج و از دست دادن هرگونه حمایت در مقابل حمله‌های خارجی بود. بدین ترتیب می‌توان چنین نتیجه گرفت که به‌نظر می‌رسد کوروش همه اتباع خود را با

یکدیگر همبسته کرده بود که بدین ترتیب از ساختار یک دوره اتحادی حقیقی یک بازار مشترک و یک سیاست دفاعی مشترک بهره می بردند. کوروش با چشم‌پوشی از فکر اداره مستقیم امپراتوری خود شاید برای نخستین بار در تاریخ شرایط توسعه صلح آمیز را فراهم کرد. منطق کشورگشایی کوروش عبارت بود از ماندن در جوار قوم پارس، حفظ خلوص سنت معنوی اجداد خویش، حفظ صلح (ایسرائل، ۱۳۸۲: ۲۴۲). به گفته گزنفون (کوروشنامه، کتاب ۷، فصل ۴) و نیز نوشته‌های هرودوت (برای نمونه کتاب ۱، بند ۲۸) کوروش هرگز برای سرزمین‌های فتح شده یک فرد پارسی را به‌عنوان شهرت انتخاب نکرد، بلکه همیشه شاهان آن سرزمین‌ها رضایت خاطر او را فراهم می‌آوردند و به عنوان والی، مقام پیشین خود را حفظ می‌کردند. در زمان کمبوجیه پسر و جانشین کوروش نیز انتصاب خسترپاون یا شهرت‌ها به‌وسیله شاه هخامنشی بوده است. با این حال شاه بر سراسر شاهنشاهی سلطه و نظارت داشته است و گزنفون این اندیشه را به کوروش نسبت می‌دهد (کوروشنامه کتاب ۸، بند ۶) و گزارش می‌دهد فرستادن شهرت‌های مسئول اداره و مهار سرزمین‌ها و جمعیت‌های خراج‌گزار همراه با اقداماتی است در جهت این‌که این شخصیت‌های بلند پایه نتوانند از سلطه شاه آزاد باشند: اعمال قدرت مستقیم شاه بر دژهای اصلی (بند ۹) گسیل نمایندگانی از سوی شاه نزد هر شهرت برای نظارت بر کار او (بند ۱۶)؛ ایجاد مقامی که وظیفه آن رفع مشکلات مربوط به وسعت خاک شاهنشاهی بوده است (بندهای ۱۷-۱۹). داریوش می‌توانست دستاوردهای کوروش را از سر بگیرد. اما سیاست آزادمنشانه کوروش در خصوص ملل تابعه دیگر قابل اجرا نبود. شورش‌هایی که در امپراتوری رخ داده بود ثابت می‌کرد که دیگر نمی‌شود اجازه داد مانند زمان کوروش فرمانداران عملاً در کردار خود آزاد باشند. فقط نام داریوش برای وحدت بخشیدن به ملل کافی نبود. نقشه جدید سیاسی داریوش عبارت بود از ایجاد دولتی متمرکز و ادامه فتوحات و کشورگشایی‌ها در سرزمین‌های دوردست برای خاموش کردن هرگونه هوس مخالفت در ایران. بنابراین او نگران نظم داخلی بود، برای فرمانداران شهرت‌ها یک فرمانده نظامی تعیین کرد که مستقیماً در برابر شخص او مسئول بود. همچنین یک کارمند بلندپایه را مأمور وصول مالیات نمود و بر تعداد بازرسان خود افزود که پیوسته در سراسر امپراتوری مسافرت می‌کردند (ایسرائل، ۱۳۸۲: ۲۷۵). در قانون جدید داریوش تمام شهرت‌ها به استثنای پارس مشمول پرداخت مالیات بودند و گنجینه پادشاهی عواید هنگفتی داشت و به وسیله آن داریوش می‌توانست قشون مجهز و نیرومندی را در اختیار داشته باشد. نمایندگان اشراف قبیله‌ای ثروت زیاد و مناسب عالییه و مقام شهرت‌ها را در اغلب از نقاط کشور به‌دست آوردند. در زمان کوروش و کمبوجیه اجازه داده بودند که پادشاهانی که سرزمین آنها فتح شده بود وظایف خود را انجام دهند و معتقد بودند که آنان به خوبی از عهده این وظیفه برخوردارند و برای جلوگیری از استیلا و مقامات عالییه را در کشورهای شکست‌خورده به‌دست پارسیان سپرد (داندامایف، ۱۳۹۵: ۳۰۳). برای جلوگیری از استقلال بیش از حد شهرت‌ها، داریوش در نظام اداری شاهنشاهی خود تمهیدات چندی اندیشیده بود. در حالی که کوروش به نخستین شهرت‌های خود در بابل و سوریه اجازه داده بود که خود شهرت‌های زیر دست و حاکمان محلی را انتخاب کنند، داریوش این حق را برای خود محفوظ نگه داشت و این قاعده به اعتبار خود باقی ماند. دومین تمهید برای جلوگیری از رفتار خودسرانه شهرت‌ها، به گفته گزنفون (کتاب ۸، فصل ۲) این بود که منشی مخفی که از سوی دربار در اختیار شهرت گذاشته می‌شد یعنی مدیر دیوان اداری شهرت مستقیماً زیر نظر شاهنشاه بود و وظیفه داشت پیوسته گزارش کار شهرت را به دربار بفرستد. سومین تمهید این بود که شاهنشاه / هر از گاهی مفتشانی را یک به یک به شهرت‌ها می‌فرستاد. نیرومندترین شهرت‌ها هم بایستی به تجویزهای این مفتشان بلندپایه گردن می‌نهادند. به‌طور کلی هخامنشیان از طریق تاسیس و تعبیه ساختارها و نهادهای مختلف و شکل‌دهی ارتباط آن‌ها با دولت مرکزی و شهرت‌نشین‌ها، از یک سو سعی بر حفظ یکپارچگی قلمرو هخامنشی داشتند و از سوی دیگر استقلال داخلی نسبی شهرت‌نشین‌ها در امور اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی را تامین می‌کردند. آن‌ها برای ایجاد چنین توازنی

ساختاری را شکل دادند که علاوه بر ایجاد و حفظ نظم بدون ایجاد ارباب شهری‌ها را نیز کنترل می‌کردند. چارچوب‌های این ساختار عبارت بودند از ۱- گماردن شهرب ۲- گماردن سردار و فرمانده لشکر تحت امر شاه و تفکیک وظایف لشکری و کشوری ۳- دبیر و واحد اداری دریافت مالیات ۴- شبکه ارتباطی کارآمد ۵- پیک‌ها ۶- مامورین بازرسی و اطلاعاتی به‌عنوان چشم و گوش شاه (هینتس، ۱۳۹۶: ۳۱۱-۲۹۹). به اعتقاد پی‌یر بریان، فاتحان باید یک استراتژی داشته باشند و پارسیان نیز نوعی استراتژی را برگزیدند بدین شرح: فاتحان در درجه نخست و قبل از هر چیز می‌بایست درصدد سلطه‌ای هر چه موثرتر و امکان‌پذیرتر بر سرزمین‌های تسخیر شده و اقوام ساکن در آن‌ها می‌بودند اما با توجه به شمار نسبتاً اندک پارسیان، اشغال نظامی سرزمین‌ها جز پاسخی محدود و ناقص به مسائلی که برای فاتحان پیش می‌آمد نبود^{۱۲}. فاتحان نه فقط بایستی توانایی سرکوب هرگونه شورش احتمالی را داشته باشند، بلکه باید برای پیش‌گیری از آن‌ها به اقدامات ویژه‌ای می‌پرداختند. در پی این هدف کوروش و کمبوجیه استراتژی ایدئولوژیکی را پیش بردند که هدف آن ایجاد شرایط همکاری با نخبگان محلی بود (بیشتر به این موضوع اشاره شد؛ رجوع کنید به هرودوت، کتاب ۱، بند ۲۸) که بیشترین نیاز را به آن داشتند. از همین رو بود که این دو به جای آن که در جامعه‌ی بیگانگانی پدیدار شوند که به قصد زیر و رو کردن قلمروهای پادشاهی و جامعه‌های موجود آمده‌اند، کوشیدند تا سنت‌های محلی را در همه جا برای بلند مدت متعلق به خود بنمایند و در کسوت حامیان معابد و قربانگاه‌ها درآیند. چنین استراتژی به نخبگان و برجستگان کشورهای مغلوب نیز امکان می‌داد تا در دستگاه حاکمه جدید شاهنشاهی سهمی برای خود داشته باشند. اگر چه اجرای این سیاست با موانع و تضادهایی رو به رو شد (بریان، ۱۳۸۸: ۱۳۳). راه‌ها و ابزارهای تسخیر یا اداره امپراتوری هخامنشی را باید در پرتو تنوع قومی فرهنگی نگریست و داوری کرد. ناهمگونی پهنه سیاسی هخامنشی به راستی حیرت‌انگیز است. بی‌گمان جامعه‌ها پیش از تسخیر هخامنشی دارای سطحی برابر از لحاظ توسعه نبوده‌اند؛ بنابراین هیچ چیز ثابت نمی‌کند که تاثیر فتح هخامنشی در همه سرزمین‌ها یکسان بوده است. پس باید پذیرفت که نوآوری‌های هخامنشی از طریق سازگاری فاتحان با قالب‌های سیاسی اجتماعی و فرهنگی ویژه ملی که به زور اسلحه مغلوب شده‌اند، به شیوه‌های متفاوتی پیوند خورده و ریشه گرفته‌اند (بریان، ۱۳۸۱: ۱۱۸). شاهان هخامنشی پی برده بودند که اگر مردم کشورهای تابعه را مشغول به امور خود گذاشته و تنها از آنان توقع پرداخت مالیات و ایجاد نکردن مشکل ویژه‌ای را داشته باشند، قوام امپراتوری بهتر تضمین خواهد شد (یانگ، ۱۳۹۹: ۷۴). این ساختار تا پایان دوره امپراتوری هخامنشی بر جای ماند و سایر شاهان نیز همین رویه را ادامه دادند.

اداره گستره امپراتوری بر مبنای اندیشه صلح پارسی

پکس پرسیکا یا پکس آکامنیکا (Pax Achaemena) اصطلاحات رایجی است که برای توضیح اندیشه صلح هخامنشیان به کار می‌رود و به معنای صلح پارسی یا صلح هخامنشی است. شاهان هخامنشی از همان دوران کوروش اندیشه‌ای مبتنی بر تساهل را برای اداره قلمرو متنوع فرهنگی خود به کار بردند که تاکید آن بر دخیل کردن مردم ملل تابعه در سازمان امپراتوری به عنوان جزئی از یک کل در حمایت از شاه بود. و در برابر این حمایت نیز شاه ثبات و صلح را برای این مردمان تضمین می‌کرد. راهبرد انتخابی آنها برای دستیابی به این مهم با احترام به فرهنگ، مذهب و زبان ملل تابعه بود (Brosius, 2010: 33). این اندیشه معامله‌ای بود که هر یک از طرفین در آن ذی‌نفع بودند؛ نخبگان محلی می‌پذیرفتند که شاهان هخامنشی را به‌عنوان شاهان خود بپذیرند و از آنها حمایت کنند، اما بنابر سنت‌ها و ارزش‌های خود به ایشان خدمت کنند؛ در مقابل شاه بزرگ نیز متعهد می‌شد که امتیازات نخبگان محلی را به رسمیت بشناسد و به سنت‌های کشورهای ایشان کاری نداشته باشد (بریان، ۱۳۸۸: ۴۹). ویسهوفر نیز این ایدئولوژی را نظم صلح

امپراتوری و تصویری از نظم کیهانی اهورامزدا تعریف می‌کند و آن را اندیشه‌ای شاه‌ی صلح و استراتژی هخامنشیان تعریف می‌کند که کتیبه‌های سلطنتی هخامنشیان و هم چنین نقوش تخت‌جمشید و مقبره‌های شاه‌ی آن را تأیید می‌کند (Wiesehofer, 2006:50).

روند صلح و مدارا در دوره هخامنشی از همان آغاز امپراتوری یعنی دوران کوروش بزرگ بنیان‌گذاری شد. به گفته گزنفون شهرت او به این دلیل بود که حاکمی بود که به دنبال متحد کردن مردم تحت لوای یک امپراتوری بود، در حالی که به تمام زبان‌ها، کیش‌ها و فعالیت‌های مذهبی احترام می‌گذاشت. نبوغ کوروش در حکومت محترم شمردن زبان، مذهب و حقوق انسانی تمام رعایا بود. کوروش به علل اخلاقی و هدف بلند و استراتژی جهانی خود، سیاست را با راستی و فضیلت و تقوی ترکیب کرد. اصول سیاست کوروش بر کشور داری سالم، پیروی از فضیلت و تقوی، رعایت سنن، آداب، آزادی عقیده و دین، توسعه روابط انسانی بر پایه معقولات و محسوسات و تقویت نیروی نظامی استوار بود (گزنفون، کوروش‌نامه، کتاب ۱ فصل ۶ و کتاب ۴ فصل ۳ و نیز کتاب ۶، فصل ۱). این روند در دوره کمبوجیه نیز چنین بود و مدارکی در دست نیست که ابراز شود در زمینه مسائل مذهبی یا سیاسی تفاوتی بین رفتار کوروش و کمبوجیه وجود داشته است آنها هر دو تمام خدایان ایرانی و غیر ایرانی را مورد پرستش قرار می‌دادند و می‌کوشیدند رضایت آنها را جلب کنند (داندامایف، ۱۳۹۴: ۷۸). در مورد صلح و مدارا برای اولین بار در دوره هخامنشی در استوانه کوروش سخن به میان آمده است: من همه‌ی سرزمین‌ها را در صلح قرار دادم (بند ۳۶) (رزمجو، ۱۳۸۹: ۶۶-۶۵). هالند^{۱۴} معتقد است اگرچه پارسیان در مواقع لزوم می‌توانستند بسیار بی‌رحم و درنده خو شوند، تغییر و تحول بنیادی و شدت عمل هرگز هدف یا آرمان مطلوب آنها نبود (هالند، ۱۳۹۶: ۹۲-۹۱). داریوش با این که اندیشه آزادی مذاهب کوروش را دنبال می‌کرد و به آیین‌ها و مذاهب اقوام تابعه احترام می‌گذاشت اما در اداره امور کشور سخت‌گیرتر از کوروش بود (اسلامی‌ندوشن، ۱۳۷۸: ۲۵) و بنا به گفته‌هایش در کتیبه‌ها (کتیبه بیستون، ستون ۱، بند ۸؛ ستون ۴، بند ۱۳؛ کتیبه نقش رستم، بند ۴) جرم‌های سیاسی را به شدت تمام سرکوب و مجازات می‌کرده است در مورد ملل شکست خورده و مطیع همان سیاست و تدبیر دینی کوروش و کمبوجیه در سالیان بعد نیز ادامه یافت، بدین معنی که پادشاهان هخامنشی در مصر خدایان مصر و در اورشلیم یهوه در آسیای صغیر خدایان یونان و در بابل مردوک و غیره را مورد احترام قرار می‌دادند، ولی همین که موقعیت داریوش تثبیت گردید وی ایلامی‌ها و سکاها را متهم نمود که آنان اهورامزدا را پرستش نمی‌کنند (کتیبه بیستون، ستون ۵، بند ۲ و بند ۵) و از آغاز سلطنت داریوش ابراز نظر موافق و مساعد نسبت به ادیان و مذاهب مختلف معلول همان روشی بود که ملل شکست خورده بتوانند جزو امپراتوری پارس باقی بمانند. اما اگر مقاومت یا شورش برپا می‌شد گاه پارسیان در صدد ویران کردن معابد آنان بر می‌آمدند (داندامایف، ۱۳۹۵: ۳۴۰). اومستد معتقد است که قوانین تساهل کوروش و داریوش با منابع پیشین حقوقی مانند قانون حمورابی که خصلتی آیینی و مناسک‌آمیز داشتند، متفاوت بوده و چهارچوبی مستند و مدون از قوانین زنده و جاری را تشکیل می‌داده است. معیار این قانون، کردارهای افراد و تعادل میان نیکی و بدی‌هایی بوده که از ایشان سر می‌زده است (اومستد، ۱۳۹۵: ۱۷۳-۱۶۶) و به اعتقاد هرتسفلد داریوش نسبت به دشمنانش چنان عفو و چشم‌پوشی داشته است که او را به اخلاق مسیح مانند کرده است (Herzfeld, 1935:43). هم‌چنین داریوش بزرگ در سرتاسر دوران سلطنت خود (تا حد امکان) هیچ کدام از اقوام و ملت‌های وابسته‌ی امپراتوری را وادار نکرد که فرهنگ و آیین خود را کنار بگذارند و فرهنگ و آیین پارسی‌ها را بپذیرند. پارسیان در آن کشورگشایی‌ها سعی نداشتند که زبان و فرهنگ خود را به سرزمین‌های دیگر تحمیل کنند (بریان، ۱۳۹۵: ۶۲). برای نخستین بار در مشرق زمین امپراتوری بزرگی به وجود آمده بود که وسعت آن از هندوستان به آسیای مرکزی و از دریای اژه به خلیج فارس و دریای سرخ می‌رسید. در این امپراتوری در عین حال که هر کشوری استقلال داخلی خود را حفظ می‌کرد وابسته و خراج‌گزار مرکز بود و با وجود

تمام تضادها وحدت امپراتوری حفظ می‌شد و این نظام بیش از دو قرن دوام داشت (بریان، ۱۳۹۵: ۱۲۹). محور اساسی در فرمانروایی هخامنشیان این اندیشه بود که از یک سو فرمانروا مظهر فرمانروایان پیشین و نیز نماینده اتباع خویش است و از سوی دیگر مردم نیز نمایندگی متقابل از جانب او داشتند. فرمانروایی هخامنشی پیوندی را میان فرهنگ سیاسی و ایدئولوژی اقتدار پدید آورد. محور اصلی فرمانروایی هخامنشیان بر این عقیده استوار بود که دنیا عرصه نبردی نامتناهی بین نیروهای خیر و شر است و سرانجام با پیروزی خیر و شکست نیروهای اهریمنی به دست فرمانروایی دادگر در این دنیا به پایان می‌رسد (گارثویت، ۱۳۸۷: ۹۶). به‌طور کلی می‌توان گفت حفظ نظم و ثبات بنیاد سیاست هخامنشیان برای حفظ سرزمین‌های تابعه خود بود. بایستی به این نکته نیز توجه کرد که همین صلح هخامنشی بود که ماهرانه دو پدیده خودمختاری داخلی و مهار یا نظارت پادشاهی را باهم هماهنگ ساخت. بنابراین دستگاه اداری هخامنشی در برابر سازمان اجتماعی سیاسی قدرت های محلی از هیچ‌گونه ترجیح ایدئولوژیک پیروی نمی‌کرد (بریان، ۱۳۸۸: ۳۵).

شاهان هخامنشی تلاش داشتند که حرمت خدایان سایر مذاهب را نیز حفظ کنند و اهمیت آنان را نزد مردمان تابعه خود به رسمیت بشناسند و ارزش سیاسی‌ای را که این تفاهم برای حکومت خود آنان داشت بدانند. این شاهان خدای خود را پرستش می‌کردند و به خدایان، لیدیایی و ایونیایی و همچنین خدایان بابلی و سایر خدایان سرزمین‌های فتح شده در شرق شاهنشاهی احترام می‌گذاشتند (بروسیوس، ۱۳۸۸: ۴۹). البته این در صورتی بود که وجود خدایانی که می‌پرستیدند مغایرتی با ترویج صلح و نظم نمی‌داشت از سوی دیگر این پرستشگاه‌ها مگر در موارد استثنایی مجبور به پرداخت مالیات و البته تبعیت از مقررات بودند. تمام شاهان پارس این اصل سیاست دینی را عملاً رعایت می‌کردند (ویسپوفر، ۱۳۷۸: ۸۰). احترام به زبان ملل تابعه از دیگر مؤلفه‌های صلح پارسی بود و زبان نیز از جمله عناصری بود که هخامنشیان در راستای احترام به ملل تابعه، تأکیدی بر تحمیل آن نداشتند. در این سرزمین‌ها اقوام و قبایل گوناگون می‌زیستند که هر کدامشان به زبان یا گویش متفاوت سخن می‌گفت و هر گروه فرهنگ و دین خود را پیروی می‌کرد (بروسیوس، ۱۳۸۸: ۷۸). از جمله سیاست‌های ایدئولوژیک هخامنشیان استفاده از زبان‌های محلی برای اشاعه و پخش فرمان‌ها و سخنانی بود که از مرکز صادر می‌شد (روت، ۱۳۸۸: ۲۸). می‌توان گفت احترام به زبان‌های محلی و چند زبانه بودن امپراتوری هخامنشی راهی بود برای انسجام و هم‌گرایی اقوام گوناگون، بدون نمایش خود به عنوان قدرتی زورگو و سرکوبگر. صلح پارسی از عناصر دیگری نیز در ارتباط با ملل تابعه بهره می‌برد که از جمله آن‌ها می‌توان به مبادله هدایا اشاره کرد. پارسیان در سراسر زندگی خود با روشی که عبارت بود از مبادله ظریف هدایا در برابر خدمات به شاه وابسته می‌شدند و این روش در طول تاریخ هخامنشی از جمله محرک‌های وفاداری ایشان بود. این رسم هدیه‌دادن شاهان هخامنشی بود که بدین وسیله هدیه‌گیرندگان از خویش را به مدیونان و بدهکاران خویش تبدیل می‌کردند (بریان، ۱۳۸۸: ۶۲). به نظر می‌رسد هدایای ارسالی از دربار به افراد به عنوان عاملی در به رسمیت بخشیدن آن موقعیت سیاسی یا اجتماعی ایفای نقش می‌کرد و فرد هدیه‌گیرنده را ممتاز یا نخبه معرفی می‌نمود.

ایدئولوژی صلح پارسی از حضور پادشاه در زندگی فرهنگی ملل تابعه نیز بهره می‌برد. با به رسمیت شناختن ویژگی‌های فرهنگی محلی هر جماعت فرهنگی، امپراتوری امکان بقای خود را داشت. شاهان هخامنشی می‌کوشیدند از ساختارهای قبلی موجود در ملل فتح شده به‌عنوان حامل و ناقل قدرت خویش که به تازگی و با زور برقرار کرده بودند استفاده کنند و از این رو ادامه‌دهندگان این ساختارها شدند و نه نابودکنندگان آن‌ها (بریان، ۱۳۸۸: ۴۸).

آن چه گذشت شرحی بر کلیات اندیشه صلح و مدارا در طول دوران هخامنشی بود که در مواردی نیز این احتمال وجود داشت که این ایده نقض شود چرا که همان‌طور که پیشتر اشاره شد ضمانت اجرایی این اندیشه در ملل تابعه مشروط به وفاداری و حمایت آن‌ها از شاه پارس بود و در صورت تخلفی از آن با واکنش بعضاً نظامی از سوی دربار

مواجه می‌شدند. با این حال مولفه‌های صلح پارسی چنان بود که در درجه اول هویت اقوام حفظ شود و چون پارسیان در صدد تحمیل فرهنگ، زبان و دین خود به ملل تابعه نبودند نوعی رابطه احترام‌آمیز را ایجاد کرده بودند در نتیجه آن‌ها برای اعاده حیثیت علیه پارسیان بر نمی‌خواستند؛ البته مورد مصر استثناست. مصر و تا حدودی بابل تنها سرزمین‌هایی هستند که به دفعات در طول دوران هخامنشی به شورش برخاستند چرا که پیش از ورود پارسیان نیز تمدن درخشانی داشتند و خود را مستحق زیر یوغ بودن نمی‌دانستند. در این میان می‌بایست به شورش‌های شهرهای ایونی نشین آسیای صغیر نیز به تحریک یونانیان اشاره کرد که با مسئله توسعه‌طلبی و استقلال و قدرت‌طلبی در ارتباط بودند. در ادامه بحث به تفکیک نسبت این اندیشه با شورش‌ها و سرکوب آن‌ها بررسی می‌شود.

موضع صلح پارسی در برابر شورش‌های داخلی

پرسشی که ممکن است مطرح شود این است که جنگ‌ها و شورش‌ها و سرکوب شورش‌ها در کجای این ایده قرار می‌گیرند و جایگاه شورش‌های ملل تابعه و فرونشاندن شورش‌ها از جانب مرکز امپراتوری را چگونه می‌توان با ایده صلح پارسی هماهنگ دانست و این دو چه نسبتی با یکدیگر دارند.

در کتیبه بیستون داریوش شاه می‌گوید یکی از دلایل این که اهورامزدا پادشاهی را به وی ارزانی داشته این است که زمین پرآشوب بود و داریوش آشوبگران را به جای خود نشاند. درون‌مایه شورش که مسبب ناآرامی می‌شود با دروغ پیوند دارد. زمانی که مدعیان سر به شورش برمی‌دارند، داریوش پیوسته آن‌ها را شورش و دروغگو به مردم معرفی می‌کند، بنابراین مفهوم دروغگویی با شورش علیه نظام پادشاهی و الهی پیوند دارد (این جملات در بندها و ستون‌های مختلف کتیبه بیستون تکرار می‌شود). پس طبق این کتیبه، علت اصلی شورش سرزمین‌های تابع وی «دروغ» بوده است. داریوش در کتیبه بیستون می‌گوید آن چه خطا بود من اصلاح کردم. وی ادعا می‌کند که نظم را بر اساس عدالت و قانون دوباره برقرار کرد. داریوش می‌گوید بسیار چیزها بود که به غلط و نادرستی انجام شده بود، من آنها را اصلاح کردم. استان‌ها در آشوب و اضطراب بودند، یکی بر می‌خاست و دیگری را می‌زد (ستون ۴، بند ۴). سرزمین‌های تابع هخامنشیان «نظم» داریوش را پذیرفتند اما پس از یک دوره مقاومت سرسختانه و طولانی (داندامایف، ۱۳۹۴: ۱۷۲). همان‌طور که قبلاً نیز اشاره شد، داریوش با خدایان اقوام شاهنشاهی خود با تسامح رفتار می‌کرد. تسامحی که البته در زمان کوروش هم سابقه داشت. این تسامح با وجود خیره‌سری‌های گاهگاهی خشایارشا یکی از افتخارات هخامنشیان شد. داریوش پاسداری از عقاید دینی رعایای بیرون از ایران را یک وظیفه می‌داند. نه تنها به خاطر هوشیاری سیاسی بلکه به خاطر نظم درست یا همان (ارته) (هینتس، ۲۰۱۳: ۲۲۱). در شاهنشاهی هخامنشی هیچ مجموعه قوانینی وجود نداشته است که در مورد سکنه تمام نقاط به یکسان اجرا شود. مفهوم قانون شاه، از این نظر به حوزه سیاست تعلق دارد و نه به حوزه حقوق. از سخن داریوش در بیستون نیز باید چنین چیزی را استنباط کرد: به نیروی اهورامزدا این اقوام قانون (د/ته) مرا محترم شمردند، چنان کردند که به آنان فرمودم (ستون ۱، بند ۸). اینجا د/ته چیزی جز /ارته یا تکلیف وفاداری و الزام به تادیه سهم شاه نیست (خراج). این واژه آشکارا به ایدئولوژی سیاسی - مذهبی و نه به تشکیلات قضایی تعلق دارد و سلطه‌ی بلامنزاع شاه بزرگ را بر اقوام و سرزمین‌هایشان می‌دهد و ارج می‌نهد (بریان، ۲۰۰۳: ۸۰۳).

ثنویت مشخصه دین زرتشتی است و آن اعتقاد به وجود دو نیروی اساساً متضاد است که دست اندر کار عالمند. آریاهای باستان به دو نیروی متضاد راستی یا نظم (اشه) (Asha) و دروغ یا بی‌نظمی اعتقاد داشتند و این همان اندیشه‌ای است که دین زرتشتی آن را اتخاذ کرد و گسترش داد. در این دین پیروان راستی اشون (Ashavan) و بدکاران یعنی پیروان دروغ دروگون (Drugvan) نامیده می‌شوند. در کیهان‌شناسی اوستایی دروغ دربردارنده ظلم و

راستی در بردارنده عدالت است و در واقع دروغ و راستی قرینه‌ی دو نیروی متعارض خوبی و بدی در اوستاست (هینلز، ۱۳۷۳: ۶۷). اشه نظم را در روی زمین نگاه می‌دارد زیرا بیماری و مرگ و دیوان و جادوگران و آفریدگان شریر یعنی همه آنانی را که با نظم جهانی که خواست خداست به مخالفت برمی‌خیزند، سرکوب می‌کند. اشه حتی نظم را در دوزخ نگاه می‌دارد و مراقبت می‌کند که دیوان بدکاران را بیش از آن چه سزاوار آنند تنبیه نکنند، بنابراین عدالت را در کیهان برقرار می‌کند (همان، ۷۲). پادشاه نگهبان ارته یا همان اشه و مسئول در پیشگاه اورمزد است. فرمانروایی او بر بنیادهای اخلاقی است. پادشاه به عنوان تاجدار رسمی (دین) پیشتازی است برای کشور راستی، پیکارگری بر ضد دروغ، که ریشه هر بدی است. دشمنان پادشاه دشمنان ارته هستند. پیروزی پادشاه، پیروزی نیکی بر بدی است، پیروزی نظم و آرامش بر ضد آشفتگی، پیروزی صلح و نیکوکاری بر بداندیش و آشوبگر است (رجایی، ۱۳۷۲: ۸۸). این ثنویت اخلاقی بیان شده در تقابل راستی (اشه) و دروغ به عصر هند و ایرانی باز می‌گردد. این تقابل ارزشی جهانی در کیهان زایی داشته است و جهان را به دو نیمه خیر و شر یا راستی و دروغ تقسیم می‌کند و این ثنویت دروغ را ناقض نظم الهی (اشه) می‌داند (گیمن، ۱۳۷۵: ۲۴۰-۲۳۹).

در برخی کتیبه‌ها بالاخص کتیبه بیستون تقابل راستی و دروغ موضوع اصلی است و انگاره مثبت ارته به عنوان نظم اجتماعی نیکو و سودمند، در کتیبه‌های داریوش نیامده است اما آشکارا در اندیشه‌های او به گونه مداوم حضور دارد^{۱۵} و وی اعتقاد راسخ داشت که این مشیت الهی بوده است که او به‌عنوان محافظ ارته بر جوامع حکومت می‌کند (بویس، ۱۳۷۵: ۱۷۲). داریوش با عطف مکرر به دروغ وجود فساد را که نیروهای شر در گیتی به وجود آورده است متذکر می‌شود. واژه‌ی دروغ طیفی از معانی متضاد، با مفاهیم موجود در واژه ارته از قبیل نادرستی، آشفتگی و بدخواهی را در بر می‌گیرد (همان، ۱۷۱).

در کتیبه بیستون بارها تاکید کرده است که دروغ سرزمین‌های مختلف را به شورش واداشته بود (کتیبه بیستون، ستون ۴، بندهای ۱۱ الی ۴) و بدکاران و خیانتکاران و عصیانگران را دروغزن خوانده، شاهان آینده را به مجازات آنان تشویق می‌کند: «تو که از این پس شاه خواهی بود خود را قویاً از دروغ بیایی. اگر چنان فکر کنی (که) کشور من در امان باشد، مردی که دروغ‌زن باشد او را سخت کیفر بده» (ستون ۴، بند ۵). اعلام می‌دارد اهورامزدا بدان سبب از او پشتیبانی می‌کند که دروغ‌زن نیست و چنین توضیح می‌دهد: «زیرا بی‌وفا نبودم، دروغگو نبودم، درازدست نبودم، نه من نه دودمانم، موافق حق رفتار کردم. نه به ضعیف نه به توانا زور ورزیدم. مردی که با خاندان سلطنتی‌ام همراهی کرد او را نیک نواختم. آن که زیان رسانید او را سخت کیفر دادم» (ستون ۴، بند ۱۳). جمله اخیر علاوه بر آنکه به صراحت اساس اندیشه صلح‌پارسی را بیان می‌دارد نشان می‌دهد که میل به دروغ و عمل برابر این نیروی آفریننده بدی‌ها در بینش ایرانیان باستان به معنای روی‌گردان شدن از اهورامزدا و همه نیکی‌ها بوده است که شهریاری خوب و نظم اجتماعی دادگرانه از برترین نشانه‌های آن به شمار می‌رود و از این حیث شاهنشاهان هخامنشی در گزارش کارهای خود پیروی از اهورامزدا و فرمان او را نخستین گام برای با قاعده‌ی خویش آوردن کارها می‌دانند. سبب این که اهورامزدا داریوش را به سرکوب کشورهای نافرمان وا می‌دارد آن است که دروغ‌زنان نظم کیهانی را بر هم می‌زنند. نقش شاه این بود که بر نیروهای مخرب که در قلمرو سلطنت به فعالیت می‌پرداختند غلبه کند. هنگامی که شورشیان سر برمی‌آوردند به قول داریوش دروغ بود که آنان را به سرکشی وامی‌داشت. نبرد بزرگ کیهانی میان راستی و دروغ نبردی بود که شاه هم در آن درگیر بود. و تأکید بر نقش او در استقرار نظم و آرامش قلمرو ایزدی در حیطه فرمانروایی خویش به کمک اهورامزدا بود (هینلز، ۱۳۷۳: ۱۵۸). بنابراین دروغ عدول از نظم الهی و ارته و راستی و گرویدن به بدی و پلیدی محسوب می‌شد، به همین دلیل اگر چنین اتفاقی می‌افتاد پادشاه که در تمام کتیبه‌ها ادعان می‌دارد که درست مانند خدا عمل می‌کند و با لطف خدا کارها را انجام می‌دهد به‌عنوان نماینده او می‌بایست

کجروان را کیفر دهد. بنابراین با این دیدگاه و تفاسیر مجازاتی که گاهاً از سوی شاهان هخامنشی در مورد ملل تابعه گزارش شده است به دلیل بر هم زدن نظم الهی و کیهانی توسط آنان بود و اگر هر کس از راستی دور می‌شد از جانب شاه سزاوار کیفر بود. این عدول از راستی و گرویدن به دروغ (ناراستی) دلیلی بود که بر مبنای آن شاه می‌توانست صلح پارسی را نقض کند.

صلح پارسی اندیشه‌ای دو لبه بود بدین معنا که پادشاهان پارسی با سیاست تنبیه و تشویق یا مجازات و پاداش با رعایا و همسایگان خود رفتار می‌کردند. آنها برای رعایای خود معیار سهل و ساده‌ای را اعمال کردند: وفاداران پاداش می‌گرفتند، آنان که وفاداری نمی‌کردند به شدت مجازات می‌شدند (Wiesehofer, 2009: 66-98). پس باید گفت بخشی از فعالیت‌های سیاسی هخامنشیان در مفاهیم نحوه رفتار با ملل تابعه که مجموعه‌ای از اعمال را دربر می‌گرفت ایده صلح پارسی را شکل می‌داد که این شرایط را شاه تعیین می‌کرد و سرپیچی از پذیرش پیشنهادات روابط صلح آمیز او با تنبیه شدید مواجهه می‌شد. بنابراین سیاست امپراتوری پارسی بین دو حالت متضاد بود: صلح پارسی و تنبیه. سیاست صلح (یا به تعبیری مدارا و همزیستی مسالمت‌آمیز) تا زمانی پا بر جا بود که براساس نظرات پادشاه عمل می‌شد در این صورت همه چیز به خوبی و آرامش پیش می‌رفت. در غیر این صورت اگر تقاضاهای شاه را نمی‌پذیرفتند و یا دیر می‌پذیرفتند، برخوردهای نظامی جایگزین مذاکرات سیاسی می‌شد (Brosius, 2012: 152).

پس با این تفاسیر می‌توان گفت شاهان محلی، دودمان‌ها و سلسله‌ها، شهرها و جماعات اجازه داشتند امور داخلی خود را هرگونه بخواهند اداره کنند مشروط بر آنکه به تعهدات (نظامی، خراج‌گذاری) خود با شاه ایران وفادار بمانند. برخورد تنها هنگامی پیش می‌آمد که قدرت‌های محلی مذکور در انجام تعهدات خود کوتاهی کنند یا بخواهند به امتیازهای برتر شاه بزرگ دست‌اندازی کنند. پس در تحلیل نهایی مناسبات میان آنها با شاه، مبتنی بر عامل قدرت بود و بنابراین تصادفی نبود که در زمان‌های جانشینی پادشاهی جدید (که غالباً با ناآرامی‌هایی همراه می‌شد) برخی از اقوام به سر به شورش بر می‌داشتند (بریان، ۱۳۸۸: ۳۹۰). در ادامه به موارد از نقض صلح پارسی اشاره می‌شود.

تساهل به خودی خود مفهومی است که تنها در تقابل با سخت‌گیری، سرکوب و یا دیگر برخوردهای غیر دوستانه موجودیت می‌یابد. شواهد کافی از این گونه رفتار در کتیبه بیستون داریوش وجود دارد (Lincoln, 2007: 56). هرودوت در کتاب ۳ بند ۶۷ اعلام می‌کند که بردیا نسبت به اتباع خود بزرگواری و حسن نیت فراوان نشان داد چنان که پس از مرگش غیر از پارسیان همه ساکنان آسیا افسوس خوردند. در واقع این مغ‌پیک‌هایی نزد همه اقوام امپراتوری فرستاد و اعلام کرد که تا سه سال از خدمت سربازی و پرداخت خراج معاف هستند. گواهی هرودوت در کتاب ۱ بند ۱۱۳ تقریباً اثبات می‌کند که شورش‌های بزرگ سال ۵۲۲ ق.م که داریوش در کتیبه بیستون از مصر نیز نام می‌برد تا اندازه‌ای معلول اخذ خراج نیز بوده‌اند^{۱۶}. اما به‌طور کلی شورش‌ها اغلب به روابط میان قدرت مرکزی و قدرت‌های جزئی یا مبارزات برای نفوذ در دربار مربوط می‌شد و خود نهاد پادشاهی یا انتساب آن به خانواده هخامنشی هرگز مورد تردید قرار نمی‌گرفت (ویسهوفر، ۱۳۷۸: ۵۱). بریان معتقد است بعضی از جنبش‌ها بیشتر شورش علیه فقر و گرسنگی بوده تا شورش علیه سلطه‌ی هخامنشیان. با این همه تردیدی نیست که در دوران سلطه‌ی هخامنشی بر مصر، مانند قرون پیش از آن مصریان در برابر بیگانگان و آسیاییان دچار احساس نیرومند و در عین حال شایع خصومت هستند (بریان، ۱۳۸۶: ۴۲۱). در برخی موارد نیز به علت سنگینی بار مالیات، اعزام شهروندان به پارسه برای کارهای ساختمانی و سرانجام هزینه‌های فوق‌العاده سنگین نگهداری سپاهیان پارسی و دربار شهرب سرزمین‌های تابعه سر به شورش برمی‌داشتند از جمله آن‌ها مصر و بابل بودند (داندامایف، ۱۳۹۴: ۲۴۱). بسته به میزان شورش شاهان پارسی زمانی که می‌دیدند شهرنشین از قوانین وفاداری به شاه تخطی می‌کند به گونه‌های مختلفی با آن‌ها برخورد می‌کردند. برای نمونه می‌توان به شورش بابلی‌ها اشاره کرد. بابلی‌ها در دوران خشایارشا سر به شورش

نهادند. بار اول که پس از دو هفته سرکوب شد، برپاکندگان شورش تنبیه شدند ولی خشایارشا از گرفتن انتقام شدید خودداری کرد. بار دوم که چندین ماه به طول انجامید همراه با تنبیه شدید شهروندان پایان یافت. در منابعی^{۱۷} از جمله تاریخ هرودوت، کتاب ۱، بند ۱۸۳، ثبت شده است که مجسمه طلایی مردوک به تخت جمشید آورده شد و ظاهراً ذوب گردید^{۱۸}. از آن پس خشایارشا دیگر تابع مجسمه مردوک در بابل نبود و جشنواره سال نو هم متوقف گردید (داندامیف، ۱۳۹۴: ۲۴۱-۲۴۳).

شورش‌های جدایی طلبانه تا اندازه‌ای ممکن بود، زیرا شهرها از طرف شاه وظیفه داشتند که برای ایالت خود تامین سپاه کنند. بنابراین آنان منابع، آذوقه و پول برای پرداخت اجرت سربازان در اختیار داشتند و این توانایی به آنان اجازه می‌داد تا اندازه‌ای از شاه هخامنشی مستقل باشند. شهرها نه همیشه ولی به وقت ضرورت فرماندهی سپاه خویش را بر عهده می‌گرفت. در بیش‌تر موارد فرماندهان سپاهیان هر قوم و شهر جدا بودند. با وجود این، آنان هم از نوادگان مستقیم یا غیر مستقیم خاندان شاهی بودند (بروسیوس، ۱۳۸۸: ۹۳). گاهی نیز درگیری ممکن بود میان دو شهر نشین اتفاق بیافتد که در آن صورت می‌بایست به حکمیت یادآوری مقامات شهری هخامنشی مراجعه کرد چنین فرآیندی دو پیامد یا تصویر مهم بر روابط میان شهرها داشت: اگر دو شهر به جنگ با یکدیگر می‌پرداختند این کار مغایر با مقررات شاهنشاهی بود و هر دو شورش تلقی می‌شدند و آنگاه مانند شورش با آنان رفتار می‌شد از سوی دیگر اگر شهری از پذیرش رای داور سرباز می‌زد، آنگاه شخص شهر مداخله می‌کرد و احتمالاً طرف متمرکد را وادار به پذیرش تصمیم داور می‌کرد در نهایت در چنین موقعیت‌هایی سیاست هخامنشیان هدفش آن بود که کمتر بر شهرها فرمانروایی کند و بیشتر مهار آنها و نظارت بر اعمال آنان مورد نظر بود تا اینکه با ممنوع کردن جنگ جلوی جنگ میان آنان را بگیرند (بریان، ۱۳۸۸: ۳۵).

به این نکته نیز باید توجه کرد که نخستین پادشاهان هخامنشی نظیر کوروش و داریوش با اتخاذ سیاست تسامح و تساهل و پای‌بندی به آن گام‌های مهمی در عرصه ارتباط با ملل تابعه خود برداشتند. اما پیدایش اتحادیه‌های یونانی علیه هخامنشیان در زمان خشایارشا و پس از آن، پادشاهان پارسی را مجاب کرد تا ضمن اعتقاد به اصل تسامح و تساهل بنابر مقتضیات زمان به سیاست «تفرقه بینداز و حکومت کن» روی بیاورند و با روانه کردن طلا به یونان آتش جنگ‌های پلوپونزی را شعله‌ور نگاه داشتند تا خطر آنها را از خود دور کرده و اقتدار خود را حفظ کنند^{۱۹}.

تحلیل و نتیجه‌گیری

شالوده تمام آن تفکری که صلح پارسی نامیده شده در این جمله از کتیبه بیستون داریوش آمده است که می‌گوید: «من بنا بر راستی عدالت رفتار کردم نه به ناتوان بد کردم و نه به توانا، آن کس را که با خاندان شاهی همراهی کرد و او را نیک نواختم و آن که زیان رسانید او را سخت کیفر دادم». همین جمله و جملات مشابه آن در کتیبه‌های مختلف بر دو وجهی بودن تفکر صلح پارسی تاکید دارند؛ یعنی وفاداران پادشاه می‌گرفتند، آنان که وفاداری نمی‌کردند، به شدت مجازات می‌شدند. اندیشه صلح تا زمانی پا بر جا بود که نسبت به شاه و فرمان‌های وی وفادار بودند در این صورت همه چیز به خوبی و آرامش پیش می‌رفت. در غیر این صورت اگر تقاضاهای شاه را نمی‌پذیرفتند و یا دیر می‌پذیرفتند، برخوردهای نظامی جایگزین مذاکرات سیاسی می‌شد. برای شورش‌های اتفاق افتاده در طول دوران هخامنشی دلایلی هم چون مالیات سنگین و یا فقر و گرسنگی و مواردی از این دست آورده شده و شورش علیه سلطه‌ی هخامنشیان گزارش نشده است. اگر مصریان همواره به سودای استقلال شورش می‌کردند که آن نیز به علت پیشینه تمدنی خودشان پیش از ورود پارسیان بود. بسته به میزان شورش، شاهان پارسی زمانی که می‌دیدند شهرها نشین از قوانین وفاداری به شاه تخطی می‌کند به گونه‌های مختلفی با آنها برخورد می‌کردند. برای بار اول تنها به

سرکوبی می‌پرداختند و پس از فرونشاندن آن همان رفتار مسالمت‌آمیز را در پیش می‌گرفتند اما شورش ادامه‌دار می‌شد و یا به دفعات اتفاق می‌افتاد ممکن بود به نقض مولفه‌های صلح پارسی توسط شاه منجر شود. از جمله توهین به مقدسات مذهبی آن قوم. بنابراین در مواقعی که وفاداری حاصل نمی‌شد همه‌چیز به شدت تغییر می‌کرد. پس در این توضیحات می‌توان مرز میان صلح پارسی و نقض آن را دید. قوانین کاملاً مشخص بوده و شاهان هخامنشی به صراحت موضع خود را در کتیبه‌های شاهی در این مورد اعلام کرده‌اند. پس تا زمانی که آن سرزمین عملی مغایر با صلح و وفاداری به شاه انجام نمی‌داد در همزیستی مسالمت با مرکز امپراتوری به سر می‌برد و از تمامی قوانین تساهل در زمینه‌های گوناگون اداری، فرهنگی، دینی و ... بهره می‌برد و حتی می‌توانست استقلال و خودمختاری داخلی خود را حفظ کند اما اگر منافعی حفظ صلح و وفاداری به شاه عملی انجام می‌داد در آن صورت با آن روی سکه مدارا، یعنی مجازات مواجهه می‌شد. اگر این شورش‌ها خفیف بودند و یا یکبار اتفاق می‌افتادند به سرکوبی شدیدی مواجهه نمی‌شدند اما اگر ادامه می‌شد مانند مورد بابل و مصر در نهایت با از دست رفتن برخی امتیازات مجبور به ماندن در سیطره هخامنشیان می‌شدند. براساس اعتقاد به نظم الهی یا اشه سرپیچی از دستورات شاهی به معنای دور شدن از راستی بود که نظم کیهانی را بر هم می‌زد و بنابراین کسانی که از اشه دور می‌شدند و به دروغ نزدیک می‌شدند سزاوار سرکوب بودند و سرکوبی شورش‌ها بدلیل بی وفایی و دور شدن از راستی انجام می‌شد.

پی‌نوشت

- ۱- برای اطلاعات بیشتر رجوع کنید به: بریان، پی.یر. ۱۳۸۶، وحدت سیاسی و تعامل فرهنگی در شاهنشاهی هخامنشیان. ترجمه ناهید فروغان. تهران: نشر اختران.
- ۲- برای اطلاعات بیشتر رجوع کنید به:

Root, M.C., 1990. Circles of artistic programming: Strategies for studying creative process at Persepolis in: Gunter, A., (ed), Investigating Artistic Environments in the Ancient Near East, Washington D.C., 115-139.

- ۳- برای اطلاعات بیشتر رجوع کنید به:
- بریان، پی.یر. ۱۳۸۸، "قدرت مرکزی و چند مرکزی فرهنگی در شاهنشاهی هخامنشی"، نقل در: هلن سانسیسی وردنبورخ، تاریخ هخامنشیان، ترجمه مرتضی ثاقب‌فر، جلد یک، تهران: توس. ص ۳۱-۷۴.

- 4- Pax Persica and peoples of the Black sea Region: Extent and Limits of Achaemenid Imperial Ideology
- 5- Persian Diplomacy Between "Pax Persica" and "Zero- Tolerance"
- 6- war and peace in Achaemenid imperial ideolog
- 7- Rejecting the pax persica: The Political Vision of the Book of Zechariah
- 8- Jakob Wöhrle
- 9- Achaemenid Peace: A Historiographical Construct and Achaemenid Imperial Ideology
- 10- Edvard Rung
- 11- War and ideology in Achaemenid Persia

- ۱۲- برای اطلاعات بیشتر رجوع کنید به: بریان، پی.یر. ۱۳۸۶، وحدت سیاسی و تعامل فرهنگی در شاهنشاهی هخامنشیان. ترجمه ناهید فروغان. تهران: نشر اختران.

۱۳- برای دیگر خوانش استوانه کوروش رجوع کنید به:

Dandamayev, Muhammad A, 1993. "CYRUS iv. The Cyrus cylinder". Encyclopædia Iranica. New York: Bibliotheca Persica Press. p. ۵۲۱-۵۲۲

14- Holland

- ۱۵- برای نمونه گفته‌های وی در کتیبه بیستون، ستون ۴ بندهای ۵ الی ۲۰.
- ۱۶- بریان (۱۳۸۸:۲۰۹) برای این موضوع علاوه بر هرودوت از یوستینوس مورخ نیز شاهد آورده است.
- ۱۷- در این مورد به این منابع رجوع شود: آلیانوس کتاب ۱۳، بند ۳؛ آریان آناباسیس کتاب ۵، بند ۲. ۱۷ و کتاب ۳، بند ۴. ۱۶؛ دیودوروس کتاب ۲، بند ۹. ۹ و کتاب ۱۷ بند ۱۱۲.
- ۱۸- هرودوت تنها در یک خط این گزارش را داده و به همین دلیل ویسپوفر تعبیر می‌کند که علت اینکه هرودوت برای برداشتن و ذوب کردن مجسمه مردوک، خشایارشا را سرزنش نمی‌کند این است که آن مجسمه مردوک نبوده بلکه مجسمه آندریاس بوده است (ویسپوفر، ۱۳۹۷:۷۶).
- ۱۹- برای اطلاعات بیشتر در این باره رجوع کنید به: داندامایف، محمد ع. ۱۳۹۴، تاریخ سیاسی هخامنشی، ترجمه فرید جواهرکلام، چاپ دوم، تهران: فرزانه روز.

درصد مشارکت نویسندگان

این مقاله حاصل پژوهش میدانی و کتابخانه‌ای نویسنده بوده و تمام کارهای مربوطه توسط وی صورت پذیرفته است.

تعارض منافع

ضمن رعایت اخلاق نشر، در این پژوهش هیچ‌گونه تعارض منافع وجود ندارد.

کتابنامه

- اسلامی‌ندوشن، محمدعلی، (۱۳۷۸)، ایران و یونان در بستر باستان، تهران: شرکت سهامی انتشار.
- اومستد، آلبرت، (۱۳۹۵)، تاریخ شاهنشاهی هخامنشی، ترجمه محمد مقدم، تهران: انتشارات علمی و فرهنگی.
- ایسرائل، ژرار، (۱۳۸۲)، کوروش بزرگ، بنیان‌گذار امپراتوری هخامنشی، ترجمه مرتضی ثاقب‌فر، چاپ چهارم، تهران: ققنوس.
- بروسیوس، ماریا، (۱۳۸۸)، ایران باستان، ترجمه عیسی عبدی، تهران: ماهی.
- بریان، پی‌یر، (۱۳۸۱)، امپراتوری هخامنشی ج ۱ و ۲، ترجمه ناهید فروغان، چ دوم. تهران: نشر فرزانه، نشر قطره.
- بریان، پی‌یر، (۱۳۸۶)، وحدت سیاسی و تعامل فرهنگی در شاهنشاهی هخامنشیان، ترجمه ناهید فروغان. تهران: نشر اختران.
- بریان، پی‌یر، (۱۳۸۸)، "قدرت مرکزی و چند مرکزی فرهنگی در شاهنشاهی هخامنشی". تاریخ هخامنشیان، ج ۱. ویراسته هلن سانسیسی وردنبورخ. ترجمه مرتضی ثاقب‌فر. ۳۱-۷۴. تهران: توس.
- بریان، پی‌یر، (۱۳۸۸)، "قوم طبقه حاکم و جمعیت‌های تابع در شاهنشاهی هخامنشی؛ بررسی مصر"، تاریخ هخامنشیان. ج ۳. ویراسته هلن سانسیسی وردنبورخ و همکاران. ترجمه مرتضی ثاقب‌فر. ۲۰۳-۲۵۲. تهران: توس.
- بویس، مری، (۱۳۷۵)، تاریخ کیش زرتشت. هخامنشیان، ج ۲. ترجمه همایون صنعتی‌زاده. تهران: توس.
- توین‌بی، آرنولد، (۱۳۷۹)، جغرافیای اداری هخامنشیان، ترجمه همایون صنعتی‌زاده، تهران: بنیاد موقوفات دکتر افشار.
- داندامایف، محمد ع، (۱۳۹۴)، تاریخ سیاسی هخامنشی، ترجمه فرید جواهرکلام، چاپ دوم، تهران: فرزانه روز.

- داندمایف، محمد ع، (۱۳۹۵)، ایران در دوران نخستین پادشاهان هخامنشی (قرن ششم قبل از میلاد). ترجمه روحی ارباب، چاپ پنجم، تهران: علمی و فرهنگی.
- رجایی، فرهنگ، (۱۳۷۲)، *تحول اندیشه سیاسی در شرق باستان*، تهران: قومس.
- رزمجو، شاهرخ، (۱۳۸۹)، *استوانه کوروش بزرگ*، تهران: فرزانه روز.
- روت، مارگارت کول، (۱۳۸۸)، "از دل ایران‌گرایی نیرومند در هنر غرب شاهنشاهی". *تاریخ هخامنشیان*، ج ۶. ویراسته هلن سانسسی وردنبورخ و آملی کورت. ترجمه مرتضی ثاقب‌فر. ۶۱-۲۳. تهران: توس.
- شارپ، رلف نارمن، (۱۳۸۸)، *فرمان‌های شاهنشاهان هخامنشی*. چ سوم. تهران: پازینه.
- فرخ، کاوه، (۱۳۹۰)، *سایه‌هایی در بیان ایران باستان در جنگ*، ترجمه پدram خزایی، کرمانشاه: طاق بستان.
- گارثویت، جین رالف، (۱۳۸۷)، *تاریخ سیاسی ایران از شاهنشاهی هخامنشی تا کنون*، ترجمه‌ی غلامرضا علی‌بابایی، تهران: اختران.
- گزنفون، (۱۳۴۲)، *کوروشنامه*، ترجمه رضا مشایخی، تهران: نشر کتاب.
- گیمن، دوشن، (۱۳۷۵)، *دین ایران باستان*، ترجمه رویا منجم، تهران: فکر روز.
- هالند، تام، (۱۳۹۶)، *آتش پارسی نخستین امپراتوری جهانی و نبرد برای تسخیر غرب*، ترجمه مانی صالحی علامه، تهران: اختران.
- هرودوت، (۱۴۰۲)، *تاریخ هرودوت*، ترجمه مرتضی ثاقب فر، چاپ هفتم، تهران: اساطیر.
- هینتس، والتر (۱۳۹۶)، *داریوش و ایرانیان تاریخ و فرهنگ تمدن هخامنشی*، ترجمه پرویز رجبی، تهران ماهی.
- هینلز، جان، (۱۳۷۳)، *شناخت اساطیر ایران*، ترجمه ژاله آموزگار و احمد تفضلی، بابل: نشر آویشن با همکاری نشر چشمه تهران.
- ویسهوفر، یوزف، (۱۳۷۸)، *ایران باستان (از ۵۵۰ پیش از میلاد تا ۶۵۰ پس از میلاد)*. ترجمه مرتضی ثاقب‌فر. چاپ سوم، تهران: ققنوس.
- یانگ، آلبرت دو، (۱۳۹۹)، "اهورامزدا ی آفریننده"، *جهان هخامنشیان*، ویراسته جان کرتیس و سنت‌جان سیمپسون. ترجمه خشایار بهاری. تهران: فرزانه.

References

- Brosius, M. 2012. Persian Diplomacy Between "Pax Persica" and "Zero- Tolerance, in: J. Milker (ed.), *Maintaining Peace and Interstate Stability in Archaic and Classical Greece*, Germany: verlagAntike, pp 150-163.
- Brosius. M. 2010. Pax Persica and peoples of the Black sea Region: Extent and Limits of Achaemenid Imperial Ideology. In J. Neiling and E. Rehm (eds), *Achaemenid Impact in The Black Sea Communication of Powers (Aarhus)*, 29-40.
- Herzfeld, E. 1935. *Archaeological history of Iran*, British Academy.
- Lincoln, B. 2007. *Religion, Empire, and Torture. The Case of Achaemenian Persia, with a Postscript on AbuCharib*. Chicago.

- Rung, E. V. 2023. Achaemenid Peace: A Historiographical Construct and Achaemenid Imperial Ideology. *ISTORIYA*, 14(2 (124)).
- Rung, E. V. 2024. War and ideology in Achaemenid Persia. In: Brill's companion to war in the Ancient Iranian Empire. Edited by Hyland, J and Rezakhani, Kh, Brill.
- Tuplin, Ch. 2017. War and peace in Achaemenid imperial ideology. *Electrum*, 24, pp 31-54.
- Wiesehöfer, J. 2009. 'The Achaemenid Empire', in *The Dynamics of Ancient Empires*. eds. I Morris and W Scheidel; Oxford: Oxford University Press, 66-98.
- Wiesehöfer, J. 2006. Das frühe Persien. Geschichte eines antiken Weltreichs. (*Dritte Auflage*. München: Verlag C.H. Beck.
- Wöhrle, J. 2023. Rejecting the pax persica: The Political Vision of the Book of Zechariah. In *Political Theologies in the Hebrew Bible* (pp. 55-73). Brill Schöningh.